
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

גילוי נסתרות: מהאפוקליפסה המקראית עד האפוקליפסה התלמודית - 17831

תאריך עדכון אחרון 23-11-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ספרות עברית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' אסתר חזון

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: esther.chazon@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ד 14:30-15:30 ולפי תיאום

תאור כללי של הקורס:

הקורס יעסוק בעיקר בספרות האפוקליפטית היהודית שנכתבה בימי הבית השני ובתקופה אחרי חורבן הבית: האפוקליפסות המכוננות של ספר חנוך א', ספר דניאל, צוואת לוי, חזון עזרא הרביעי, האפוקליפסה של אברהם, ו"האפוקליפסה התלמודית". דיון יוקדש גם לתפיסה האפוקליפטית שחדרה לכתבי כת מדבר יהודה מחד גיסא ולתפיסת אחרית הימים של חז"ל מאידך גיסא.

מטרות הקורס:

לעמוד על התפיסה אפוקליפטית ועל הכתיבה של אפוקליפסות. לאפיין את מחברי יצירות אלו ומגמותיהם ביחס לקבוצות השונות בימי בית שני ולאחר החורבן. לרכוש מיומנות בניתוח הטקסטים ובקריאת המחקר בתחום.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. להגדיר את הסוגה הספרותית של "אפוקליפסה" ולזהות את התפיסה האפוקליפטית המשתקפת ביצירות אחרות.
2. זיהוי המסורות המשותפות באפוקליפסות שונות לעומת הייחודיות של כל יצירה
3. מיומנות בקריאת ספרות בית שני בהקשרה התרבותי-היסטורי-חברתי
4. מיומנות בקריאה ביקורתית של ספרות המחקר בתחום.

דרישות נוכחות (%) :

80

שיטת ההוראה בקורס: לימוד טקסטים וביקורת מאמרים בקבוצות דיון ובהצגות אישיות בשיעור

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מה היא אפוקליפסה? מבוא לספרות האפוקליפטית ולתפיסת עולם אפוקליפטית
2. ראשית הדרך – חנוך וספר חנוך א' 1-36 (ספר העירין)
3. האפוקליפסה של השבועות (חנוך א' 17-11:91+10:93)
4. חזון החיות (חנוך א' 83-90)
5. אפוקליפסה מקראית – ספר דניאל 7-12
6. אפוקליפסה "חדשה" במגילות מדבר יהודה – האפוקריפון של ירמיהו
7. חזון ההיכלות של לוי – צוואת לוי 2-5 ותעודת לוי מקומראן ומגניזת קהיר

8. משלי חנוך – ספר חנוך א' 37-71
9. גילוי נסתרות לכת מדבר יהודה – רוח הדעת ו"הפשרים"
10. תגובה אפוקליפטית לחורבן בית – עזרא הרביעי
11. האפוקליפסה של אברהם
12. אפוקליפסה בספרות חז"ל – פרק "חלק" (סנהדרין י), פרקי דרבי אליעזר, מעשה מרכבה
13. הסוף: מי כותב אפוקליפסה ומדוע? בעלי האפוקליפסות בהקשרם החברתי וההיסטורי בימי הבית ולאחר החורבן.

חומר חובה לקריאה:

1. מבוא לספרות האפוקליפטית ולתפיסת עולם אפוקליפטית
ורמן, כנה הספרות האפוקליפטית בימי הבית השני, 2003, עמודים 9-16 (מבוא).
Collins, John J., *The Apocalyptic Imagination* (Grand Rapids, 1998), 1-14.
Stone, Michael. E., "Apocalyptic Literature," *Jewish Writings of the Second Temple Period* (Assen, 1984), 384-394 and 427-437.
2. ראשית הדרך – חנוך וספר חנוך א' 1-36 (ספר העירין)
כהנא, אברהם, הספרים החיצונים, כך א', ספר חנוך א' פרקים 1-36 (ספר העירין)
Parry, Donald W. and Tov, Emanuel, *The Dead Sea Scrolls Reader, Part 3 Parabiblical Texts* (2003), pages 456-460 (4Q201 Ena) and 546-550 (4Q204 Enc).
ורמן, הספרות האפוקליפטית, פרק ד', עמודים 34-41.
Himmelfarb, Martha, "From Prophecy to Apocalypse: The Book of the Watchers and Tours of Heaven," *Jewish Spirituality* (ed. Green, A.; New York: Crossroad, 1987), 145-165.
Himmelfarb, Martha, *Ascent to Heaven in Jewish and Christian Apocalypses* (1993), 14-25, 72-79 and notes on 119-125, 139-140.
Reed, Annette Yoshiko, *Fallen Angels and the History of Judaism and Christianity: The Reception of Enochic Literature* (2005), 24-57 (chapter one).
3. האפוקליפסה של השבועות (חנוך א' 91:11-17+93:1-10)
Parry and Tov, Emanuel, *The Dead Sea Scrolls Reader, Part 3 Parabiblical Texts*, 558-561 (4Q212 Eng).
Nickelsburg, George W. E., *1Enoch 1* (Hermeneia series; Minneapolis: 2001), 430-450.
ליכט, יעקב, "היחס אל אירועי העבר במקרא ובאפוקליפסה," תרביץ ס (תשנ"א) 1-18.
4. חזון החיות (חנוך א' 83-90)
כהנא, אברהם, הספרים החיצונים, כך א', ספר חנוך א' פרקים פג-צ.

דימנט, דבורה, "ההיסטוריה על פי חזון החיות (חנוך החבשי פה-צ)" מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב (תשמ"ב) 18-37.

קיסטר, מנחם, "לתולדות כת האיסיים, עיונים בחזון החיות, ספר היובלים וברית דמשק," תרביץ נו (תשמ"ז) 1-18.

5. אפוקליפסה מקראית – ספר דניאל 7-12
תנ"ך (יש תרגום לעברית של דניאל פרק ז בסדרה עולם התנ"ך).

Collins, John J., *The Apocalyptic Imagination* (1998), 85-115.

Collins, John J., *Daniel* (Hermeneia series, 1993), 304-310 and 313-318 (Daniel 7: "One Like a Human Being" and "Holy Ones") [pages 54-71 are recommended].

Segal, Michael, "The Chronological Conception of the Persian Period in Daniel 9," *Journal of Ancient Judaism* 2 (2011) 283-303.

6. אפוקליפסה "חדשה" במגילות מדבר יהודה – האפוקריפון של ירמיהו
קימרון, אלישע, מגילות מדבר יהודה החיבורים העבריים, כרך שני, תשע"ג, עמודים 94-100 ("דברי ירמיהו") ועמודים 248-249 ("עתידות").

Dimant, Devorah, "4QApocryphon of Jeremiah C," *Qumran Cave 4 XXI Parabiblical Texts, Part 4: Pseudo-Prophetic Texts* (Discoveries in the Judaean Desert 30, 2001), pages 91-116 (Introduction) and pages 159-166, 173-195, 208-212, 221-223, 235-249 (text and comments).

ורמן, כנה, "קיצים וקץ בספרות הבית השני," תרביץ עב (תשס"ג) 39-57.

Werman, Cana, "Epochs and End-time: The 490-Year Scheme in Second Temple Literature," *Dead Sea Discoveries* 13 (2006): 229-255.

Dimant, Devorah, "Pseudo Ezekiel and the Apocryphon of Jeremiah C in Perspective," *Revue de Qumran* 25 (2011): 32-39.

Reynolds, Bennie H., "Adjusting the Apocalypse: How the Apocryphon of Jeremiah C Updates the Book of Daniel," *The Dead Sea Scrolls in Context: Integrating the Dead Sea Scrolls in the Study of Ancient Texts, Languages, and Cultures*, ed. A. Lange, E. Tov, and M. Weigold with B. H. Reynolds (VTSup 140/II; Leiden: Brill, 2011) 1.279-294.

7. חזון ההיכלות של לוי – צוואת לוי 2-5 ותעודת לוי מקומראן ומגניזת קהיר
צוואת לוי פרקים 2-5 בתוך כהנא, אברהם, הספרים החיצונים, כרך ראשון, עמ' קס-קסב.

Greenfield, J.C., Stone M.E. and Eshel E., *The Aramaic Levi Document: Edition, Translation, Commentary* (2004), pages 60-73 (text with commentary) and pages

18-19 (outline).

Himmelfarb, Ascent to Heaven, pages 29-37 and notes on pages 126-129.

Collins, John J., The Scepter and the Star (New York, 1995), 86-89 and notes on 99-101.

8. משלי חנוך – ספר חנוך א' 37-71
כהנא, אברהם, הספרים החיצוניים, כך ראשון. ספר חנוך א' פרקים 37-71 (משלי חנוך)

Nickelsburg, George W. E. and Vanderkam, James C., 1 Enoch 2: A Commentary on the Book of 1 Enoch 37-82 (Hermeneia, 2012), pages 25-26, 42-45, 110-120, 125-129, 162-165.

Collins, The Apocalyptic Imagination, 177-192.

Collins, John. J., The Scepter and the Star, 176-182 and notes on 190-193.

Himmelfarb, Martha, Ascent to Heaven, 59-61 and notes on page 136.

Reed, Annette Yoshiko, Fallen Angels, pages 113-116.

9. גילוי נסתרות לכת מדבר יהודה – רוח הדעת ו"הפשרים"
ניצן, בלהה, מגילת פשר חבקוק, תשמ"ו, 21-28 (מבוא), 152-155, 171-174 (פשר חבקוק דפים 1:16-2:10, 6:12-7:14).

דימנט, דבורה, "עת עת ופשריה – עקרון התלויה בזמן בפשרים מקומראן", מגילות ז' (תשס"ט) 19-41
ליכט, יעקב, מגילת הסרכים, 81-88, 180-181, 215-233 (סרך היחיד 3:13-4:1, 8:10-12, 10:9-11:15).
קימרון, מגילות מדבר יהודה החיבורים העבריים, כך ראשון, תש"ע, 59-62, 68-73, 88-90, 101-105 (מגילת ההודיות טורים ט, יא, יט:20-כ:6, כה:34-כז:3).

שולר, איילין, "מגילת ההודיות", בתוך: קיסטר, מגילות קומראן: מבואות ומחקרים כך א, 261-273.
Newsom, Carol A., The Self as Symbolic Space (2004), 77-90, 196-208, 255-261.
Newsom, Carol A., "Religious Experience in the Dead Sea Scrolls," in Experientia, Volume 2 (ed. C. Shantz and R. Werline; Atlanta, 2012), 205-221.

10. תגובה אפוקליפטית לחורבן בית – עזרא הרביעי
"חזון עזרא" בתוך: כהנא, הספרים החיצוניים, כך א, עמודים תריג-תרנג.
Stone, Michael E., Fourth Ezra (Hermeneia Series, 1990), 9-11, 28-36, 50-51, 302-341.

Stone, Michael E., "The City in 4 Ezra," Journal of Biblical Literature 126 (2007) 402-407.

Stone, Michael, E., *Ancient Judaism: New Visions and Views* (2011) 95-109.

Collins, *Apocalyptic Imagination*, 195-225. מומלץ

Collins, *Scepter and Star*, 183-189 and notes on 193-194.

11. האפוקליפסה של אברהם

"Apocalypse of Abraham," in *The Old Testament Pseudepigrapha*, ed. James H. Charlesworth, (1983), Volume 1, pages 689-705.

Collins, John J., *The Apocalyptic Imagination*, 225-232.

Himmelfarb, Martha, *Ascent to Heaven*, 61-66 and notes on pages 136-138.

Orlov, Andrei A., *Heavenly Priesthood in the Apocalypse of Abraham* (Cambridge, 2013), 1-7 (Introduction), 45-72 (chapter 2), 73-75, 117-118.

12. אפוקליפסה בספרות חז"ל – פרק "חלק" (סנהדרין יא), מעשה מרכבה, פרקי דרבי אליעזר תלמוד בבלי, מסכת חגיגה, דף יא עמוד א עד דף טז עמוד א

תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין דף צא עמוד ב עד דף צב עמוד ב ודף צז עמוד א עד דף צט עמוד א
Boyarín, Daniel, "The Talmudic Apocalypse," Yale Divinity School lecture uploaded on:

<https://www.youtube.com/watch?v=eq9kFSCTv1uhc>

Schäffer, Peter, *The Origins of Jewish Mysticism*, 180-185 and 225-242.
אלבום, יעקב, "משיחיות בפרקי דרבי אליעזר: אפוקליפסה ומדרש, " תעודה יא (תשנ"ו) 245-266.

13. הסוף: מי כותב אפוקליפסה ומדוע? בעלי האפוקליפסות בהקשרם החברתי וההיסטורי, בין אפוקליפטיקה למיסטיקה ומשיחיות בימי הבית ולאחר החורבן.

Collins, J. J., "Pseudepigraphy and Group Formation in Second Temple Judaism," in *Pseudepigraphic Perspectives* (ed. E. G. Chazon and M. E. Stone; STDJ 31; Leiden: Brill, 1999) 43-58.

Collins, J. J., "Genre, Ideology and Social Movements in Jewish Apocalypticism," in *Mysteries and Revelations* (ed. J. J. Collins and J. H. Charlesworth; JSPSup 9, 1991) 11-32.

Himmelfarb, M., "Revelation and Rapture: The Transformation of the Visionary in the Ascent Apocalypses" in *Mysteries and Revelations* (ed. J. J. Collins and J. H. Charlesworth; Supplements to the Journal for the Study of the Pseudepigrapha 9, 1991), 79-90.

Stone, Michael E., "A Reconsideration of Apocalyptic Visions," *Harvard Theological Review* 96 (2003) 167-180.

1. כהנא, אברהם, הספרים החיצונים, כרך א'.
2. הרטום, א.ש., הספרים החיצונים, חזונות כרך א', 1967.
3. Charlesworth, J. H., *The Old Testament Pseudepigrapha* (2 volumes) 1985.
4. Collins, John J., *Daniel* (Hermeneia series; Minneapolis, 1993).
5. Greenfield, J. C., Stone M. E., Eshel E., *The Aramaic Levi Document* (SVTP 19; Leiden, 2004).
6. Knibb, Michael A., *The Ethiopic Book of Enoch* (2 volumes; Oxford, 1978).
7. Milik, J. T., *The Books of Enoch: Aramaic Fragments of Qumran Cave 4*, 1976.
8. Nickelsburg, George W. E., *1 Enoch 1* (Hermeneia series; Minneapolis 2001).
- Nickelsburg, George W. E. & Vanderkam, James C., *1 Enoch 2: A Commentary on the Book of 1 Enoch 37-82* (Hermeneia, 2012)
9. Parry, D. W. & Tov, Emanuel, *The Dead Sea Scrolls Reader* (6 volumes) 2005. & The Dead Sea Scrolls Electronic Reader.
10. VanderKam, James, *The Book of Jubilees* (2 volumes; Louvain, 1989).

ספרי יסוד:

11. ורמן, כנה הספרות האפוקליפטית בימי הבית השני, תל אביב, 2003.
12. Collins, John J., *The Apocalyptic Imagination* (Grand Rapids: 1998).
13. Collins, J. J., *Apocalypse: The Morphology of a Genre* (Semeia 14: 1979).
14. Collins, J. J., *The Scepter and the Star* ((New York, 1995).
15. Himmelfarb, *Ascent to Heaven in Jewish and Christian Apocalypses* (1993).
16. Stone, Michael. E., "Apocalyptic Literature," *Jewish Writings of the Second Temple Period* (Assen, 1984) 383-441.

חומר לקריאה נוספת:

Stone, *Secret Groups in Ancient Judaism*

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי:

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 40 %
השתתפות 20 %
הגשת עבודה 40 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

